

HEIKKI LUOSTARINEN & JOHN MACINNES

Mitä pienet edellä, sitä pienet perässä?

Skotlanti, Suomi ja joukkotiedotus

Artikkelissa ennustetaan Euroopan yhteisöön kuuluvan Suomen joukkoviestinnän järjestelmän kehitystä Skotlannin esimerkin avulla. Ennusteen mukaan joukkoviestintä säilyy varsin omaleimaisena ja itsenäisenä ja sen merkitys kansallisen identiteetin säilyttämisessä jopa korostuu, kun tosiasiallista määräysvaltaa siirtyy pois maasta. Journalismin sisällössä tapahtuu siirtymä omien päätöksentekojen, kuten eduskunnan ja hallituksen käsittelystä kohti keskusvaltaa. Joukkoviestinnän omistus kansainvälistyy, mutta kieli- ja kulttuurierot takaavat sen, että tuotanto tapahtuu pääosin suomalaisin voimin.

■ Tämä artikkeli on seuraavanlainen ajatuskoe: Skotlannin joukkotiedotusta käytetään ennusteena sille, millaiseksi Suomen joukkoviestinnän järjestelmä muuttuu osana Maastrichtin sopimuksessa luonnosteltua Euroopan yhteisöä. Skotlanti on elänyt lähes 300 vuotta valtioliitossa Englannin kanssa. Skotlanti on valtioton kansakunta, jolla on ollut oikeus omaan kirkkoon, oikeuslaitokseen ja koulujärjestelmään, mutta jonka ulko-, puolustus- ja talouspolitiikka on hoidettu Lontoosta. Viisimiljoonaisen Skotlannin talous on integroitunut monin sitein kymmenen kertaa suurempiin yleisbrittiläisiin markkinoihin. Yli puolet maan 200 suurimmasta yrityksestä on muussa kuin skottilaisessa omistuksessa (Dickson 1989, 60).

Vertailussa on otettava huomioon myös muutamia tärkeitä eroja. Gaelin kieltä tai tavasta pienestä vähemmistöstä ja murteesta huolimatta Skotlannin ja Englannin välillä ei ole kielirajaa. Toiseksi skottien kansallinen identifiikaatio on selvästi suomalaisia heikempi. Skoteilla on eräänlainen ”kaksoisidentiteetti”; eräässä vuonna 1986 tehdysä kyselyssä 39 % ilmoitti olevansa skotti, ei britti, 30 prosenttia enemmän skotti kuin britti ja 19 prosenttia enemmän britti kuin skotti. (Kellas 1989, 267, lainattu Ahonen 1992, 30 mukaan)

Ennustetta on yksinkertaistettu olettamalla, että Suomen viestintäjärjestelmä kehittyi vailla merkittävää valtiollista ohjausta yhtäältä markkinavoimien ja toisaalta yleiseurooppalaisen lainsäädännön muovaamana — samaan tapaan kuin Skotlannin joukkotiedotus on kehittänyt osana Ison-Britannian viestintämarkkinoita ja viestintäpolitiikkaa.

Ajatusleikkimme kohdistuu erityisesti joukkoviestinnän ja kansallisen identiteetin suhteeseen, jonka tutkimiseen Skotlanti näyttää hyvältä esimerkiltä. Maassa luetaan

edelleen skotlantilaisia sanomalehtiä, kuunnellaan skotlantilaista radiota ja katsellaan skottilaista televisiota. Suuri osa tiedotusvälineistä on englantilaisessa tai ulkomaalaisessa omistuksessa, mutta kaikkiaan ne tarjoavat esimerkin vaikutusvaltaisesta ja omaleimaisesta kansallisesta instituutiosta.

Merkittävää on se, että tuo erikoislaatusuus ei ole kiinnittynyt niinkään traditio-naalisiin kulttuurin erityispiirteisiin, ylämaalaisen elämän romanttisiin muistoihin, vaan nykyaikaiseen politiikkaan. Uutis- ja ajankohtaisohjelmat ovat sille monin verroin tärkeämpiä kuin säkkipillit. Tiedotusvälineet näyttävät heijastavan kansallista identiteettiä, joka on dynaaminen ja joka on kyennyt vastustamaan monikansallisen Britannian valtion paineet yhdenmukaiseen informaation ja kulttuurin tuotantoon. Mitenkään ongelmaton tai erityisen vahva ei tuo identiteetti kuitenkaan ole.

Skotlannin esimerkki ei siten ole yksilöteinen tarina kansallisten laitosten tuhota tai kansallisen kulttuurin marginalisoinnista. Se ei ole myöskään todiste itsellisyyden automaattisista eduista, sillä omaehtoinen kulttuurituotanto on usein merkinnyt Skotlannissa vain eufemismia kehvolle laadulle. Itsenäisyyden materiaalsen pohjan heikkous näyttää korostavan joukkotiedotuksen roolia kansallisessa elämässä ja kansallisessa identifikaatiossa. Joukkoviestinnän kansallinen merkitys ei ole kuitenkaan sillä tavoin luonteva ja itsestäänselvä kuin itsenäisissä valtioissa, kyse on paremminkin sarjasta poliittisia ja kaupallisia projekteja, joilla on pitkät syklinsä mutta myös nopeat muutoksensa.

Artikkelimme jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä kuvaamme Skotlannin lehdistön rakennetta ja sisältöä, toisessa sähköistä tiedonvälitystä. Kolmannessa puntaroidaan median ja Skotlannin kansallisen identiteetin suhdetta ja neljännessä mallitetaan Skotlannin kokemukset Suomen tulevaisuudeksi.

Skotlannin joukkotiedotus: lehdistö

Skotlannissa myytävät sanomalehdet voi jakaa kolmeen luokkaan: skotlantilaiset lehdet, englantilaiset (lontoolaiset) lehdet ja englantilaislehtien Skotlannin painokset. Viimeiseen kategoriaan kuuluvat *The Scottish Daily Express* sekä Murdochin News International-yhtymän lehdet *The Sun* ja *Sunday Times Scottish Supplement*. Sunin Skotlannin painos on sikäli erikoinen, että toisin kuin konservatiiveja tukeva Lontoon painos, se kannattaa Skotlannin itsenäisyyttä ja nationalistipuolue SNP:tä.

Tekniikan kehitys on tehnyt brittilehdille aiempaa helpommaksi sopeuttaa Skotlannin painoksensa alueelliselle yleisölle sopivaksi. Tärkeätä on ollut television ohjelmatietojen ja urheilu-uutisten paikallistaminen. News International painaa nykyisin kaikki Skotlannissa myytävät lehtensä Glasgow'ssa.

Skotit kuitenkin ostavat skotlantilaisia lehtiä. Kuten oheisesta taulukosta ilmenee (taulukko 1), Lontoon lehtien osuus on vain kymmenes aamulehtien kaikkiaan 1,8 miljoonan kappaleen myynnistä. Sunnuntailehtien tilanne on suurin piirtein samanlainen, poikkeuksena *News of the World*, joka myy varsin hyvin myös Skotlannissa. Lontoolaisen lehden ostaja ostaa yleensä myös jonkin skotlantilaisen nimikkeen.

Skotlannin oman lehdistön vahvuus korostuu, jos sitä verrataan englantilaiseen aluelehdistöön, joka jo maailmansotien välillä ajautui suurelta osin Lontoon lehtitalojen

Taulukko 1. Sanomalehtien levikki Skotlannissa (heinä-joulukuu 1990, 1.000 kpl)

Daily Record	778
Scottish Sun	279
Scottish Daily Express	146
(Glasgow) Herald	121
Dundee Courier&Advertiser	117
Press and Journal	104
Scotsman	85
Skotlantilaiset yhteensä	1.630
Daily Star	61
Daily Mail	30
Daily Telegraph	26
Independent	17
Today	16
Times	15
Guardian	14
Englantilaiset yhteensä	179
Sunday Post	1.227
Sunday Mail	888
Scotland on Sunday	69
Skotlantilaiset yhteensä	2.184
News of the World	369
Sunday People	91
Sunday Express	90
Sunday Times Scotland	70
Observer	47
Sunday Sport	44
Mail on Sunday	42
Sunday Mirror	39
Sunday Telegraph	31
Independent on Sunday	19
Englantilaiset yhteensä	942

Lähde: *Scotmedia* Scottish National Press Review (Young and McGavin, 1991).

omistukseen ja levikillisesti marginaaliseen rooliin: Englannin alueellisten aamulehtien koko levikki on vain puolet pienen Skotlannin vastaavasta luvusta. Sunnuntailehtien osalta ero on vielä suurempi. Englannin alueellisen iltapäivälehdistön levikki on kuitenkin lähes kymmenkertainen Skotlantiin verrattuna, mikä kuvaa hyvin sitä, että aluelehdistö on Englannissa "täydentävässä" osassa keskittyen paljolti rikos- ja onnettomuus-utisiin sekä paikalliseen human interest -aineistoon.

Skotlannin lehdistöä varjeli aiemmin pitkä välimatka Lontooseen ja sen tuoma eristyneisyys. Tekniset esteet ovat nyt poistuneet, mutta taloudelliset ovat jäljellä: Lontoon tiedotusvälineiden ei ole useinkaan kannattavaa investoida painolaitoksiin ja toimituksiin, sillä Skotlannin markkinat ovat Englantiin verrattuna pienet. Muut lehdet eivät ole seuranneet *Suria*, joka tuottaa 20 journalistin voimin omaa Skotlannin painostaan.

Näyttää siltä, että skotit ostavat omia lehtiään saadakseen lukea uutisia Skotlannista. Skotlantilaiset lehdet omistavat lähes viisi kertaa enemmän tilastaan Skotlannin

uutisille kuin Lontoon lehtien Skotlannin painokset ja pöyristyttävät 30 kertaa enemmän kuin Lontoon "kansalliset" päivälehdet, jotka — lukuunottamatta uutisanniltaan runsasta *Daily Telegraphia* — vain vaivoin onnistuvat löytämään yhden uutisen päivässä pohjoisesta (Hetherington 1989, 194). Seuraava tapaus on äärimmäinen mutta kuvaava: Tammikuussa 1992 julkistettiin mielipidetutkimus, jonka mukaan puolet skotteista kannattaisi itsenäisyyttä. *Independent on Sunday*-lehti lähetti uutista taustoittamaan ulkomaantoimittajansa — huivittuneet skotlantilaiset lehdet arvuuttelivat, oliko toimittaja muistanut ottaa passinsa mukaan.

Toisaalta on niin, että jos skotlantilaiset lehdet ovatkin hyvin kiinnostuneita yleisbrittiläisistä tapahtumista, ne välittävät varsin vähän Englannista. Taulukossa 2 on laskettu *Heraldin* keskimääräisen numeron sisällön jakautuminen kansallisen kontekstin mukaan. *Heraldin* Glasgow'ssa ilmestyvä laadukas broadsheet-aamulehti, joka on nykyisin skotlantilaisessa omistuksessa.

Yleisbrittiläisten aiheiden runsaus on ymmärrettävää siksi, että Skotlannilta puuttuvat parlamentin tai hallituksen kaltaiset omat kansalliset instituutiot. Skotlannin asioiden ministeriö, Scottish Office, sijaitsee Edinburghissa ja on tärkeä uutislähde, mutta Ison-Britannian valtajärjestelmän voimakkaan keskityksen vuoksi politiikan painopiste on Westminsterissä ja hallituspuolueen päämajassa.

Englantilaiset ja skotlantilaiset lehdet poikkeavat merkittävästi puoluekannaltaan. Kovinkaan moni Lontoon lehdistä ei uutisoinut Margaret Thatcherin eroa *Scotland on Sundayn* tapaan otsikolla "Tervemeno!". Vuoden 1992 parlamenttivaaleissa yksikään skotlantilainen sanomalehti ei tukenut julkilausutusti konservatiiveja. *The Sunday Post* ja *Dundee Courier* tekivät kuitenkin selväksi, ettei hallitusta kannattaisi vaihtaa ja *The Press and Journal* asettui vastustamaan Skotlannin itsehallintoa, minkä saattoi tulkita vähintäinkin piilotueksi toryille. Laajalevikkiset *Daily Record* ja *Sunday Mail* tukivat labouria ja laatu-lehdet *Scotsman* ja *Herald* maltillisesti liberaalidemokraatteja, joskin niiltä riitti sympatiaa myös Skotlannin työväenpuolueen perustuslaillisia näkemyksiä kohtaan.

Lehtien puoluekannat heijastavat Skotlannin äänestäjäkunnan mieltymyksiä, jotka poikkeavat merkittävästi Englannista. Huhtikuun 1992 parlamenttivaaleissa konservatiivit saivat 25,7 % äänistä, labour 39 %, SNP 21,5 % ja liberaalidemokraatit 13,1 %.

Taulukko 2. *Heraldin* uutisisällön kansallinen konteksti

	juttuja	keskipituus palstasenttimetriä
Skotlantilainen	29	62
Yleisbrittiläinen, skotlantilainen näkökulma	8	63
Yleisbrittiläinen, ei skottilaista näkökulmaa	15	35
Englantilainen	3	7
Kansainvälinen	14	49

Tutkitut lehdet: tiistai 21.1.1992, torstai 14.5.1992 ja maanantai 22.6.1992. Urheilu- ja taloussivuja ja yleisönosastoa ei laskettu mukaan.

Skotlanti on viime vuosikymmeninä ollut hyvin tärkeä labourille ja liberaalidemokraateille, mutta lähes merkityksetön konservatiiveille, joiden kannatus keskittyy Kaakkois-Englannin vauraille alueille. Konservatiivit ovat nykyisin ainoa puolue joka vastustaa kaikkia Skotlannin itsehallintopyrkimyksiä. Työväenpuolue ja liberaalidemokraatit kannattavat Skotlannin omaa parlamenttia ja tuloverotusoikeutta, SNP täydellistä itsenäisyyttä. (Ahonen 1992, Luostarinen 1992a ja 1992b)

Journalismin "skotlantilaisuus" ei kuitenkaan riipu vain siitä, missä uutiset tapahtuvat. On selvää, että skotlantilainen näkökulma tai perspektiivi sisältää myös erilaisen tavan tulkita ja arvottaa ajankohtaisia tapahtumia. Kyse on usein pienistä, mutta symbolisesti tärkeistä yksityiskohdista, joiden ymmärryksessä näkyy yhteinen moraalinen ja historiallinen kokemus. Ehkä juuri siksi kaikkien skotlantilaisten sanomalehtien — myös englantilaisessa omistuksessa olevien — päällikkötoimittajat ovat miltei poikkeuksetta syntyperäisiä skotteja. Muilla Skotlannin teollisuuden aloilla ei esiinny samanlaista ilmiötä.

Skotlantilaiset sanomalehdet hyödyntävät paikallisuuttaan näkyvästi myös mainonnassaan ja grafiikassaan. Skotlannin lipun sinivalkoiset värit, kansalliskukka ohdakkeen muunnokset tai skottiruudut ovat silmiinpistäviä tehokeinoja ja alituudessa toistossaan ankkuroivat etenkin ns. alemmilla markkinoilla myyvät lehdet kiinni Skotlannin nationalismin symbolisesti ja materiaalisesti rihkamasta rakentuvaan puoleen. Maxwell-yhtymän omistuksessa oleva *Daily Record* ilmoittaa mainostarrassaan: "Real Scots read the *Record* ja *Sun*-lehden Skotlannin painos kehottaa: "Rise and Be a Nation Again".

Laatusanomalehdet karttavat nationalismin meluisampia, uhoavimpia ja kitschintäyteisimpiä piirteitä, niille skotlantilaisuus on viime vuosina merkinnyt ennen muuta kulttuurista traditiota ja poliittista perusasennetta, jota on yksinkertaisinta luonnehtia, olipa se konservatiivista tai vasemmistosuuntautunutta, anti-thatcherilaiseksi. Margaret Thatcherin koea ja kaikkien englantilaisuutta koskevien pahimpien stereotyyppien mukainen persoona nousi Skotlannissa maan poliittisen nöyryytyksen symboliksi: Skotlanti ei joutunut ainoastaan sietämään vuodesta 1979 lähtien politiikkaa, joka oli selvästi äänestäjien tahdon vastainen, vaan myös politiikan itsevaltaista tekijää, jonka koko olemus huokui tietämättömyyttä ja välinpitämättömyyttä Skotlannin asioista.

Thatcherin ja Skotlannin törmäyksen kruunasi vihattu kunnallisvero, poll tax, joka pantiin toimeen Skotlannissa vuotta aiemmin kuin muualla saarivaltakunnassa.

Radio ja televisio

Skotlannin omasta televisiotuotannosta vastaavat BBC Scotland sekä kolme kaupallista ITV-yhtiötä, Border, Crampian sekä Scottish. Viimeksi mainittu on kaupallisesti merkittävin, sillä sen lähetysalueeseen kuuluvat mm. suurkaupungit Glasgow ja Edinburgh. Border näkyy nimensä mukaisesti Englannin ja Skotlannin raja-alueella ja Crampian pohjoisen harvaanasutuilla seuduilla. Merkittävimpiä radiokanavia ovat BBC:n Radio Scotland sekä yksityinen Radio Clyde, joka omistaa lähes kaikki muut kaupalliset paikallisasemat. BBC:llä on myös gaelinkielinen Radio nan Gaidheal, joka palvelee Ylämaalla ja pohjoisen saarilla asuvaa kielivähemmistöä.

Gaelia osaa puhua, eri arvioiden mukaan, vain 70.000-100.000 ihmistä, mutta eräänlaisena nationalismin symbolina sen merkitys on suuri. Itse asiassa useampi skotti puhuu urdua kuin gaelia (Hennessey 1992), mutta siitä huolimatta vain gaelia tuetaan julkisesti: hiljattain myönnettiin gaelinkielisten televisio-ohjelmien tuotantoon tukea lähes 80 miljoonaa markkaa. Uusimman nationalistisen aallon myötä on kiinnostus koko kelttiläistä kulttuuria kohtaan noussut nopeasti. Itsenäisyysajatuksista innostuneen nuorison se on tavoittanut erityisesti rock- ja folk-musiikin kautta.

Television talous poikkeaa painetusta sanasta siinä, että se ei tarvitse välttämättä paljoakaan paikallista materiaalia: yhtä helppoa kuin on kuvitella pääosin halvalla ulkomaisella tuontiohjelmistolla menestyvä televisiokanava, yhtä vaikea on kuvitella uutissanomalehti, joka menestyisi ilman vahvaa paikallista toimitusta. Macdonaldin (1990) arvion mukaan televisiodraaman tuottaminen maksaa Britanniassa lähes 4 miljoonaa markkaa tunti. "Viihdettä" voidaan saada vajaalla miljoonalla, uutisia vain puolella miljoonalla ja urheilua niinkin halvalla kuin runsaat 300.000 markkaa tunti. Kun Scottish Television ostaa jakson LA Law -sarjaa, se maksaa esitysoikeudesta alle 8.000 markkaa.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että paikallista ohjelmaa voidaan tehdä pienillä markkinoilla vain, jos se on halpaa tai jos se voidaan kaupata suuremmille markkinoille, mikä Skotlannin tapauksessa tarkoittaa lähettämistä BBC:n valtakunnallisessa ohjelmistossa tai ITV:n verkoston kautta. Televisioyhtiöt joutuvat repeytymään kahteen suuntaan: yhtäältä niiden on yritettävä palvella Skotlannin erikoistarpeita ja toisaalta ajateltava koko ajan ohjelmien markkinoimista muille kuin skoteille.

Osaratkaisu tähän dilemmaan on draama- ja dokumenttituotanto, joka pyrkii hyödyntämään skotlantilaista erikoislaatua, Caughien sanoin (1982, 114) Skotlannin "myytäväksi kelpavaa imagoa". Tähänastiset ohjelmakokeilut näyttävät osoittavan, että parhaiten käy kaupaksi Ylämaan jylhä luonto ja siihen liittyvä historiallinen (ja sosiaalinen) romantiikka. Menestys on kuitenkin ollut myös kovaotteinen poliisisarja *Taggart*, joka hyödyntää Clyden rantojen teollisuusseutujen väkivaltaista mainetta ja lohduttomia maisemia.

Sekä BBC Scotland että ITV-yhtiöt panostavat paikallisen osaamisensa urheiluun sekä uutis- ja ajankohtaisohjelmiin: päälähetyksiä ovat alkuillan makasiinityypiset *Reporting Scotland* ja *Scotland Today*. Lisäksi BBC Scotland tuottaa esimerkiksi BBC:n valtakunnalliseen aamulähetykseen *Breakfast News* muutaman minuutin uutiskoosteen aina puolen tunnin välein.

Vertauskohdasta riippuen uutis- ja ajankohtaistuotantoa voidaan pitää tasokkaanakin. Vuoden 1983 vaalikampanjan televisiointia seuranneet Madgewick et al. (1986) päätyivät siihen, että Englannin paikallisuutiset olivat populaareja makasiiniohjelmia, joissa rikokset, liikenneonnettomuudet ja muut paikalliset katastrofit olivat esillä paljon näkyvämmiin kuin poliittiset uutiset. Tutkijoiden mukaan Skotlanti teki poikkeuksen: sen paikallisuutisissa käsiteltiin vaalien kysymyksiä samalla syvyydellä ja perusteellisuudella kuin valtakunnallisissa lähetyksissä. Madgewickin et al. arvio on ehkä oikeutettu verrattaessa Skotlannin ohjelmia valtakunnallisiin alkuillan uutislähetyksiin. Vertailu myöhäisillä tasokkaampiin ja pidempiin ohjelmiin paljastaa kuitenkin voimavarojen eron ja Skotlannin lähetysten regionaalisen luonteen.

Ulkomaalaiselle, itsenäisestä maasta tulevalle katsojalle on selvää, että Skotlan- nin paikallisista televisio uutisista heijastuu poliittisen ja taloudellisen vallan keskittynei- syys Lontooseen. Silmiinpistävä useimmiten uutiset käsittelevät Skotlannissa vierailevia valtakunnallisia poliitikkoja, englantilaisten tai monikansallisten yhtiöiden toimia Skot- lannissa taikka Lontoossa päätettyjen hallinnollisten tai poliittisten muutosten seurauk- sia Skotlannissa. Huolimatta kansallisista instituutioistaan Skotlanti on usein enem- mänkin objektin kuin subjektin asemassa: sille tehdään jotakin, se itse reagoi ja so- peuttaa.

Valtakunnallisesti sekä BBC Scotland että kolmesta ITV-yhtiöstä suurinkin, Scot- tish Television, ovat pieniä kaloja. Meechin ja Kilbornin mukaan (1992, 251) BBC Scot- land lähettää kokonaan omaa ohjelmaa vain noin 12 tuntia viikossa. Se tuottaa BBC:n valtakunnallisille kanaville vuodessa noin 200 tuntia ohjelmaa, mikä vastaa vain kahta prosenttia yhtiön kokonaistuotannosta. Scottish Televisionin tuotanto ja asema on sam- lanlainen: vuonna 1990 se tuotti yhteensä 790 tuntia ohjelmaa, josta lähetettiin pai- kallisesti 603 tuntia ja valtakunnallisesti 187 tuntia. Taulukko 3 kertoo selvästi, millaiset ohjelmatyypit kelpaavat valtakunnalliseen levitykseen.

Scottish Television -yhtiön osuus ITV:n valtakunnallisesta lähetyksistä on ollut lievässä kasvussa vuodesta 1987 alkaen. Kasvu lankeaa kuitenkin draaman ja viih- teen hyväksi ja sikäli kuin ohjelmissa on jotakin skotlantilaista, se on "myytäväksi kel- paavan imagon" mukaista. Ohjelmayhtiö saa tarpeellisia tuloja myynnistä, mutta Skot- lannin näkymättömyyttä yleisbrittiläisessä televisiojulkisuudessa kehitys ei muuta.

John Majorin hallitus ei ole toistaiseksi julkistanut täsmällisiä suunnitelmiaan BBC:n hallinnon ja talouden uudistuksista taikka ITV:n säädösten muuttamisesta. Var- sin suuri yllätys kuitenkin olisi, jos muutokset eivät pyrkisi edelleen vapauttamaan kil- pailua sähköisen joukkoviestinnän alueella ja muuttamaan erityisesti BBC:n toimitus- ja tuotantokulttuurin entistä tietoisemmaksi välittömistä kuluista ja tuotoista. Seurauk- sena on kaksien markkinoiden dilemman kärjistymisen: yhtiöiden olisi tuotettava Skot- lantiin tarkoitettu ohjelmistonsa niin halvalla kuin suinkin ja pyrittävä myymään entistä suurempi osa tuotannostaan valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Taulukko 3. Scottish Television -yhtiön tuotanto ohjelmatyypeittäin (1991)

Ohjelmatyppi	Tuntia (%)	Valtakunnallisesti lähetetty osuus
Draama	61 (8)	100
Opetusohjelmat	7 (1)	40
Viihde	127 (16)	65
Reportaasit	65 (8)	5
Gaelinkieliset	36 (5)	0
Uutis- ja ajankohtais-ohjelmat	333 (42)	0,5
Uskonto	47 (6)	27
Urheilu	120 (5)	5
Yhteensä	796 (100)	21

Lähde: Scottish Television *Annual Reports*.

Radiotuotannossa on merkittävin skotlantilainen erikoisuus vuonna 1973 perustettu kaupallinen Radio Clyde, joka hyödyntää häpeilemättömästi skotlannin murretta ja kansallisia erikoisuuksia. BBC lähti kilpailuun mukaan myöhemmin eikä ole koskaan saavuttanut Radio Clyden etumatkaa: loppuvuodesta 1990 laskettiin Radio Clyden osuudeksi kuuluvuusalueensa kokonaiskuuntelumäärästä 37 %. BBC:n valtakunnallinen ykköskanava sai 29 % ja BBC:n Radio Scotland vain 8 %. (Meech and Kilborn 1992, 248) Jos Radio Clyden skotlantilaisuus on viihteellisempää ja hieman rahanomaisempaa, Radio Scotland pyrkii voimakkaalla uutis- ja ajankohtaispanostuksella Skotlannin oman poliittisen julkisuuden areenaksi; jonkinlaisena saavutuksena voinee pitää sitä, että Skotlannin hallinnosta vastaavat konservatiivipuolueen ministerit ovat syyttäneet asemaa poliittisesta vinoutuneisuudesta. Radio Scotland on saanut mainetta myös kuunnelmatuotannostaan ja BBC Scottish Symphony Orchestran esiintymisistä. Omassa kapeahkossa roolissaan sitä pidetään tärkeänä kansallisena kulttuurilaitoksena.

Kuten televisiossa, myös radiossa suurin osa valtakunnallisesti lähetetystä ohjelmistosta on tuotettu Lontoossa (yli 85 %). Skotlannin osuus valtakunnallisesta radio-ohjelmistosta (alle prosentti) on mitätön ja supistuu yhä. Suurin osa on klassista musiikkia.

Media ja identiteetti

Skotlantilaisen kansallisen identiteetin kulttuurista puolta pidetään usein heikkona, risti-riitaisena, kohdistumattomana, taaksepäin katsovana ja romantisoivana. Sellaisenaakin se on monien mielestä skotlantilaisen nationalismin aineellisempia, poliittisia ja taloudellisia dimensioita vahvempi. Sanonnan mukaan ihmisten sydän voi olla skottilainen, mutta heidän järkensä on tietoinen unionin eduista. (Ks. esim. McCrone 1989)

Toinen tapa sanoa asia on se, että skotlantilaisuus on kulttuurista, koska "muutaakaan se ei ole". Erityisesti skotlantilaiset historialliset kokemukset ovat niin kaukana menneisyydessä, etteivät ne enää elä ilman keinotekoisia nationalistista elvytystä: esimerkiksi toinen maailmansota oli Skotlannissa yleisbrittiläinen, ei skottilainen kokemus, joka lujitti siteitä armeijan, kuningashuoneen ja BBC:n kaltaisiin yleisvaltakunnallisiin instituutioihin. Suomessa taas toinen maailmansota on voimakkaasti ja leimallisesti juuri kansallinen kokemus ja tärkeä osa nykyistä käsitystä kansallisesta erityislaadusta ja identiteetistä.

Skotlantilaisuuden ydintä on viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana etsitty kelttiläisestä romantiikasta, Clyden telakoiden ja vuokrakasarmien työläis- ja asukas-kulttuurista sekä erikoisesta poliittisesta kulttuurista, joka korostaa yhteisvastuuta ja yhteisöllisyyttä keskellä riehuvaa thatcheriläistä individualismin vallankumousta. Nationalistipuolueen SNP:n puheenjohtaja Alex Salmond on löytänyt perustan Pohjanmeren öljystä: Salmondin kiistelyjen laskelmien mukaan Skotlanti voisi taloudellisesti paljon paremmin, jos se itsenäistyisi ja integroituisi Euroopan yhteisön talousjärjestelmään.

Tilastollisesti skotlantilaisuutta on vaikeampi löytää (Kendrick 1989). Esimerkiksi Glasgow muistuttaa sosiografisesti monin tavoin Pohjois-Englannin suuria kaupunkeja kuten Newcastlea tai Manchesteria. Identifikaatiota johonkin yhteiseen skotlantilai-

suuteen sotkee lisäksi — toisin kuin Suomessa — vahva ja osin väkivaltainen katolisten ja protestanttien välinen ristiriita. Kun tähän lisätään Britannialle tyypilliset suuret luokkaerot ja regionaaliset ja etniset eroavaisuudet sekä yleisbrittiläinen väestön sekoittuminen, saadaan identiteetin pirstaleiden kirjo, josta on vaikea koota yhtä kokonaista skottia.

Skotlantilaisuus on suurelta osin julkisuudessa elävä, tiedotusvälineiden ja muiden kulttuuri-instituutioiden kautta syntyvä ja rakentuva epävakaa poliittinen ja kulttuurinen projekti. Sillä on tietty materiaallinen, historiallinen, kulttuurinen ja poliittinen pohjansa — esimerkiksi vuokralla asuminen on Skotlannissa monin verroin yleisempää kuin Englannissa — mutta tuon pohjan vaikuttavuutta ei pidä liioitella; viime vuosien kokemukset osoittavat, että nationalistinen identifikaatio vaihtelee poliittisten suhdanteiden mukaan vaihteluvälillä, joka ei ole mahdollinen ”normaalissa” itsenäisessä maassa. Konservatiivien vaalivoitto huhtikuussa 1992 ja puolueen aiempaa maltillisempi ja sovittelevampi asenne Skotlantia kohtaan voi tynnyttää viime vuosina koetun nationalistisen nousun, ja aivan yhtä hyvin jokin hallituksen huonosti harkittu toimi saattaa antaa kuohunnalle uuden yllykkeen.

Philip Schlesinger (1991) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten huonosti joukkotiedotusta ja kansallista identiteettiä koskevia teorioita on kyetty integroimaan. Puute on vakava, semminkin kun näillä kahdella mitä ilmeisemmin on paljon tekemistä keskenään ja kansallisvaltiota, nationalismia, kansallista identiteettiä sekä kansallista kulttuuria koskeva käsitteellinen metsä jää raivaamatta ja jäsentämättä joukkotiedotuksen näkökulmasta. Schlesingerin mukaan tällaisen integroidun teorian puute näkyy tyhjiötä täyttävänä yksinkertaistavina ja ongelmallisina selitysyriksinä, joista yksi on suorasukaisen kulttuuri-imperialismin mallin soveltaminen sielläkin, mihin se ei ongelmitta sovi.

Britannian tapauksessa kulttuuri-imperialistinen tarina kertoisi joukkoviestinnän voimavarojen keskittymisestä Lontooseen, mikä vähin erin kuihuttaisi alunpitäen erikoislaatuisen skotlantilaisen kulttuurin ja työntäisi tilalle englantilaiset tai brittiläiset kansalliset imagot ja ideat. Kulttuuriset identiteetitähän ovat usein kilpailevia ja poissulkevia; ”hyvän” ja positiivisen kääntöpuolena on hierarkisoiva ja alentava suhde toiseen identiteettimahdollisuuteen. Tästä näkökulmasta brittiläinen identiteetti olisi skotlantilaista syövyttävä ja päinvastoin.

Katsauksemme Skotlannin joukkotiedotuksen rakenteeseen osoittaa sen olevan selvästi osa erillistä skotlantilaista kansalaisyhteiskuntaa. Tiedotusvälineet ovat osittain institutionaalisesti itsenäisiä ja ne ovat kehittyneet englantilaisesta viestintäjärjestelmästä poikkeavalla tavalla. Huolimatta siitä, että merkittävät aineelliset paineet ovat pyrkineet yhdenmukaistamaan kulttuurituotannon Britanniassa, Skotlannin viestintä on hämmästyttävän vähän ”englantilaistunut”. Joukkotiedotus on luonut leimallisesti skotlantilaista sosiaalista tilaa. Viimeksi kuluneina vuosina on nähty jopa selvää kehitystä ”skotlantilaistumisen” suuntaan: Skotlannissa tuotetun radio- ja tv-ohjelmiston määrä on noussut, merkittävä laatulehti *Herald* on siirtynyt skotlantilaiseen omistukseen ja *The Sun* aloitti Skotlannin painoksensa.

Toisaalta on todettava että elinvoimaisuudestaan huolimatta skotlantilainen kansallinen identiteetti pakenee etsijäänsä, sen määrittely ei ole helppoa. Ja esimerkiksi

se seikka, että Skotlannin laajaleikkisin sanomalehti *Daily Record* luetaan usein kansallisissa tilastoissa osaksi lontoolaisen esikuvansa *Daily Mirrorin* levikkiä, antaa varoituksen siitä, että viestinnän markkinoitu "skotlantilaisuus" saattaa osin olla taktista ja päälleliimattua. Omistuksen rakenteissa ja journalismin malleissa Englannin vaikutus on epäilemättä suuri.

Joukkoviestintä näyttää omaksuvan kansallista symboliikkaa ja kansallisesti lautuneita aihealueita käyttöönsä paljolti markkina-asemansa ja kohdeyleisönsä mukaan. Skotlantilaiselle tabloid-lehdistölle on jalkapallo ollut merkittävä alue; lehdistön ilo oli loppumaton, kun Ruotsissa vuonna 1992 käydyissä EM-kilpailuissa Skotlannin kannattajat saivat kiitosta englantilaisten fanien häinköidessä ja Englannin maajoukkueen pelatessa kehnosti. Radio Clyde on hyödyntänyt virallisesti hyljeksittyä kuuluvuusalueensa murretta ja BBC:n Radio Scotland puolestaan on profiloitunut kulttuurin ja politiikan ylempiin kerroksiin.

On mahdollista ajatella, että joukkoviestinnän ja kansallisen identiteetin välillä on ollut Skotlannissa viime aikoina samanlainen positiivinen, toisiaan vahvistava kierre kuin oli kansallista heräämistään elävässä Suomen Suuriruhtinaskunnassa, maassa, jota Skotlanti monin osin hämmästyttävästi Englanti-suhteessaan muistuttaa. Nykyisessä Suomessa on tilanne osin päinvastainen: osa joukkoviestimistä pyrkii purkamaan liian vahvaksi koettua kansallista identifikaatiota, joka näyttää asettuvan esteeksi Suomen integroitumiselle Euroopan yhteisöön. Tästä näkökulmasta esimerkiksi puolueettomuuden tai kansallisesti päätetyn työllisyys- ja talouspolitiikan tavoittelu näyttää painolastilta.

Tämän tarkastelujakson lopuksi on syytä huomauttaa, että kansallista omistusta, hallintaa ja kulttuuriorientaatiota ei pidä pitää ongelmitta tavoitteena tai onnellisena tuloksena. Esimerkiksi uutis- ja ajankohtaisohjelmien olisi tarjottava paljon muutakin kuin "autenttista skotlantilaisuutta": laatua, syvällisyyttä, tutkivaa journalismia, kansainvälistä näkökulmaa. Skotlanti on pieni maa eikä sen tiedotusvälineillä useinkaan ole voimavaroja rikkoa nurkkakuntaisuuden ja ahtaasti alueellisen perspektiivinsä rajoja. Valtakunnallisilla tiedotusvälineillä on tässä suhteessa paremmat resurssit ja joskus myös älyllisesti parempi valmius. Miksi skotlantilainen yleisö ei kaipaisi sitä globaalia näkyä, joka aukeaa Lontoon parhaissa tiedotusvälineistä?

Lopuksi: skotlantilainen Suomi

Mikäli pidämme Skotlannin joukkotiedotuksen järjestelmää ennusteena Suomelle, saamme seuraavan näkymän:

1. Kansallinen viestintäpolitiikka surkastuu ja marginalisoituu kansallista symboliarvoa omaavien tai hyvin erikoislaatuisten viestintämuotojen suojeluksi (esim. alkupeäräiskielet). Joukkoviestinnän säätely tapahtuu suurempien keskusten ehdoilla (Lontoo/Bryssel) ja markkinavoimien toiminnan tuloksena. Tämä ei kuitenkaan johda kansallisesti omaleimaisen joukkoviestinnän katoamiseen.
2. Todellisen kansallisen itsenäisyyden vähetessä joukkotiedotuksen — samoin kuin muiden kulttuuristen instituutioiden — merkitys kansallisen identiteetin säilyttämisessä kasvaa. Tämä merkinnee kansallisten tunnusten ja värien näkyvyyden kasvua.

3. Joukkotiedotuksen kansallisesti merkityksellinen aines ei enää entisessä määrin rakennu ulko-, puolustus- ja talouspolitiikan käsittelystä näiden kysymysten siirtymä pois kansallisesta määräysvallasta. Tärkeämmiksi tulevat yhtäältä edelleen kansallisesti itsenäiset instituutiot ja toisaalta kansallista symboliarvoa omaavat henkilöt ja tapahtumat.

4. Joukkotiedotus siirtyy osaksi ulkomaalaiseen omistukseen, mutta tämä ei välttämättä vähennä sen avoimesti kansallismielistä sisältöä. Nationalismista tulee kilpailukeino, jota käyttävät usein karkeimmin ne, jotka tuntevat heikoimmin sen historian ja vivahteet.

5. Yhä suurempi osa joukkotiedotuksesta on "Suomen painoksia", muualla tuotettua graafista tai sähköistä joukkotiedotusta, joka on tarkoitettu laajoille markkinoille, mutta joka sopeutetaan Suomen kansallisia erikoisoloja vastaavaksi. Kielikynnyksen takia tämä kehitys on hidasta erityisesti sanomalehdistössä.

6. Uutis- ja ajankohtaisohjelmissä Suomi ja suomalaiset muuttuvat kasvavassa määrin subjekteista objekteiksi. Kyse ei ole enää niinkään suomalaisten elinten päätöksistä, vaan muualla tehtyjen päätösten vaikutuksista Suomessa. Uutistutannon "regionalisoituminen" näyttäisi korostavan onnettomuus- ja rikosuutisia ja human interest -tyylistä ainesta.

7. Kallein suomalainen tuotanto, erityisesti tv-tuotanto, joudutaan alunpitäen suunnittelemaan ajatellen kansainvälistä markkinoitavuutta. Tällöin näyttää Skotlannin esimerkin valossa helpoimmalta tieltä vallitsevia kansallisia stereotyyppioita mukaileva ohjelmatuotanto; Suomen osalta se saattaa merkitä esimerkiksi matkailuelinkeinoa tukevien "luonto- ja joulupukkiohjelmien" korostumista.

8. Uutistutannon kansainvälistyminen saattaa johtaa myös standardien nousuun. Esimerkiksi Euroopan taloudellisessa ja poliittisessa ytimessä toimivat suuret tiedotusvälineet pystyvät sellaiseen tutkivaan journalismiin ja globaaliin perspektiiviin, johon suomalaisilla välineillä ei ole henkisiä ja aineellisia voimavaroja.

Kirjallisuus

Yksityiskohtaista tietoa Skotlannin joukkotiedotusjärjestelmän rakenteesta ilmestyy John Macnnein artikkeleissa "The press in Scotland" ja "Broadcasting in Scotland" (Scottish Affairs No 1, October 1992 ja No 2, December 1992). Yleiskatsaus aiheeseen on myös Peter Meechin ja Richard Kilbomin artikkeli "Media and identity in a stateless nation: the case of Scotland" (Media, Culture and Society, Vol. 14 (1992), 245-259).

AHONEN, Timo. Kauas on pitkä matka. Skotlanti kohti itsemääräämisoikeutta. Rauhantutkimus, Vol 8 (1992) No 2, 27-47.

CAUGHIE, J. Scottish Television What Would it Look Like? Teoksessa: C. McARTHUR (ed.). Scotch Reels. BFI 1982.

DICKSON, Tony. Scotland is Different, OK? Teoksessa: McCRONE, David, KENDRICK, Stephen & STRAW, Pat (eds.). The Making of Scotland: Nation, Culture & Social Change. Explorations in Sociology. British Sociological Association. Volume 29. Edinburgh University Press, 1989.

HENNESSEY, Steward. Scottish culture. Fraud of the isles. New Statesman & Society, 13 March 1992, 44.

HETHERINGTON, A. News in the Regions. Macmillan 1989.

KELLAS, James G. The Scottish political system, 4th ed. Cambridge University Press, Cambridge 1989.

KENDRICK, Steve. Scotland, Social Change and Politics. Teoksessa: McCRONE, David, KENDRICK, Stephen & STRAW, Pat (eds.). The Making of Scotland: Nation, Culture & Social Change. Explorations in Sociology. British Sociological Association. Volume 29. Edinburgh University Press, 1989.

LUOSTARINEN, Heikki. Skotit uskovat erilaisuuteensa. Aamulehti 22.7.1992. 1992a.

LUOSTARINEN, Heikki. Skotlantti tahtoo taas kansakunnaksi. Aamulehti 8.4.1992. 1992b.

McCRONE, David. Representing Scotland: Culture and Nationalism. Teoksessa: McCRONE, David, KENDRICK, Stephen & STRAW, Pat (eds.). The Making of Scotland: Nation, Culture & Social Change. Explorations in Sociology. British Sociological Association. Volume 29. Edinburgh University Press, 1989.

MACDONALD, G. Fiction Friction. Teoksessa: DICK, E. (ed.). From Limelight to Satellite. BFI 1990.

MADGEWICK, P. et al. Moniste. Oxford Polytechnic, 1986.

MEECH, Peter & KILBORN, Richard. Media and identity in a stateless nation: the case of Scotland. Media, Culture and Society. Vol.14 (1992), 245-259.

SCHLESINGER, Philip. Media, State and Nation. Sage Publications, London 1991.

YOUNG, G. & MCGAVIN, V. Scottish National Press Review, Scotmedia, August 1991.

T I L A A

Lähikuvaa on ajassa ja kuvissa liikkuva elokuvan, television ja videon tutkimukseen erikoistunut aikakauslehti. Se tutkii, esittelee, kritisoii ja analysoi koko audiovisuaalisen kulttuurin kenttää. Lähikuvan numero 1/92 (84 s.) perehtyy erityisesti televisioon ja radio- ja tv-toiminnan historiaan. Lehdessä esitellään myös radio- ja tv-tutkimusta ja sen mahdollisuuksia Suomessa.

Lähikuvan 1/1992 artikkeleita:

Erkki Huhtamo: Ennen broadcastingia

Hannu Eerikäinen: Broadcasting-järjestelmä, mediateknologian muutos ja vastatelevision utopia

Hannu Salmi: "Pyhäkoulujen kilpailija" vai "kokoava keskipiste"?

Suomalaista televisiokeskustelua 1940- ja 50-luvuilla

Veijo Hietala & Ari Honka-Hallila: Todellisuuden paluu televisioon

Kari Salminen: Muukalaisen paha silmä. Televisio ja kodin rajat

Ari Honka-Hallila: Sateenkaaren tuolla puolen?

Yleisradion ja MTV:n arkistot lähes tutkijan ulottumattomissa

Ismo Silvo: Yleisradiotutkimuksen avainkysymyksiä

Taisto Hujanen: Radio- ja tv-tutkimus Suomessa

Tilaukset:

Vuosikerta	1992 80 mk
	1993 85 mk

Broadcasting-numero: 20 mk + postikulut.

Lähikuvaa voi tilata osoitteesta:

Lähikuvaa, PL 20, 20111 Turku.

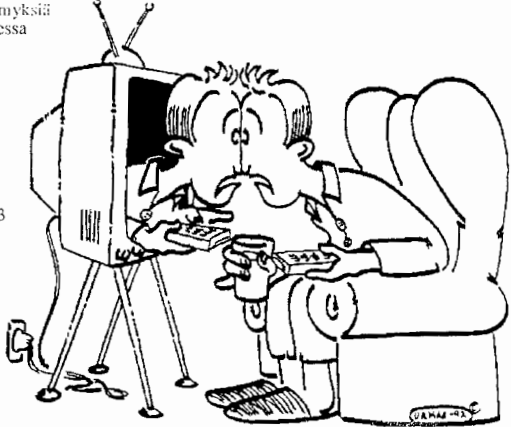
Fax: 921-511 980. Tilausmaksun voi maksaa

myös suoraan tilillemme Postipankki 1690 053

(Muista merkitä selvästi nimesi ja osoitteesi).

Irtonumeroja myyvät: Akateeminen kirjakauppa, Tiedekirja ja Turun Kirjakauppa.

Lähikuvaa ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehdetä julkaisevat Suomen Elokuvatutkimuksen Seura, Turun yliopiston Elokuva- ja televisiotiede, Turun Elokuvakkerho ja Varsinais-Suomen elokuvakeskus.

BROADCASTING